

Archeologienota Kluisbergen Avelgemstraat 4A

Programma van Maatregelen

Bert ACKE en Maarten BRACKE

24-11-2020

1. Gemotiveerd advies

De archeologienota kadert in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Naar aanleiding van een geplande aanvraag voor een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen te Kluisbergen Avelgemstraat 4A (provincie Oost-Vlaanderen), gelegen buiten woon- of recreatiegebied en waarbij de totale oppervlakte van bodemingrepen groter is dan 5000m², dient de initiatiefnemer een archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. De archeologienota dient opgemaakt te worden onder supervisie van een erkend archeoloog.

Het terrein, 29 020m² groot, heeft een bijna rechthoekige vorm en grenst in het zuiden aan de Avelgemstraat en in het noorden aan de Schelde. Het terrein wordt zo goed als volledig gebruikt voor opslag van grond, steenslag, zand en andere inerte materialen. De enige bebouwing bestaat uit een betonnen centrale toegangsweg met een weegbrug en een bandenwasinstallatie, 2 gestapelde bureelcontainers met een toilet en werklokaal. Ten westen van de centrale oprit, naar de straat toe, zijn boxen gemaakt die bestaan uit een betonverharding en betonnen keermuren van 4m of 3m hoog. De rest van het terrein is onverhard maar bezaaid met hoge bergen materiaal (grond, zand, steenslag...). Aan de buitengrenzen van het plangebied is een groenscherm aanwezig, bestaande uit struiken aangeplant op een berm.

Het plangebied bevindt zich ca. 450m ten noorden van de kleine dorpskern van Ruien. In 1737 werd Ruien als onafhankelijke parochie opgericht, na afscheiding van Berchem. Meer concrete informatie over het plangebied kan afgeleid worden uit cartografische bronnen. Voor het plangebied is de Villaretkaart uit 1745-1748 de oudste betrouwbare kaart. De Avelgemstraat is reeds afgebeeld; het plangebied is onbebouwd en ligt geprangd tussen deze straat en de Schelde. Het noordelijke deel van het terrein is vermoedelijk in gebruik als grasland, het zuidelijke deel als landbouwgrond, en ligt net ten oosten van een kleine zijstraat van de Avelgemstraat. Een gelijkaardige situatie is te zien op de Ferrariskaart van ca. 1777. Iets ten westen is een omwalde site te zien, dit is het Hof van Herpelgem dat reeds in 1460 wordt vermeld. Op de Vandermaelenkaart uit midden 19de eeuw wordt het volledige plangebied aangeduid als alluviaal weiland. Het terrein en de directe omgeving zijn onbebouwd. Op de topografische kaart van 1862 is het terrein eveneens aangeduid als weiland langs de Schelde, in het zuiden van het terrein loopt de 13m-hoogtelijn. Deze hoogtemetingen zijn uitgevoerd volgens AW-peil, die zo'n 6cm verschillen van het huidige TAW-peil. Dat betekent dat het grootste deel van het terrein lager dan +13m TAW is gelegen op dat moment. Op de topografische kaart van 1884 is de Scheldeloop gewijzigd net ten noordoosten van het plangebied, waarbij een oude noordwaartse bocht wordt afgesneden. Het terrein is ingekleurd als alluviaal weiland, met uitzondering van een strook langs de Schelde. De weergave op de topografische kaart van 1910 is vergelijkbaar. De luchtfoto's van 1971 en 1979-1990 tonen een onbebouwd plangebied, waarvan het zuidelijke deel in gebruik is als akker en het noordelijke deel als weiland en deels met bomen begroeid. Iets later verandert de situatie ingrijpend: op de luchtfoto van 2000-2003 is een omgewoeld plangebied te zien; ten westen is een gebouw aanwezig, ook daarrond zijn grondwerken aan de gang, en ten oosten is een weg aangelegd. Het kan bijna niet anders dan dat bij deze grootschalige werken tussen de Avelgemstraat en de Schelde eind 20ste eeuw het terrein opgehoogd is geraakt, waardoor het huidige maaiveld ca. 0,75m hoger komt te liggen dan het eind 19de-eeuwse maaiveld. In de daaropvolgende jaren wordt het terrein verder ontwikkeld, wat gepaard ging met bodemingrepen en grondstockering.

Het grondgebied van Kluisbergen wordt gekenmerkt door enerzijds de Schelde en diens alluviale vallei in het noorden, en de oost-west georiënteerde heuvelrug die zijn naam gaf aan de gemeente in het zuiden. Vanaf deze heuvelrug wateren diverse kleine beken af naar de Schelde. Het plangebied grenst in het noorden aan de Schelde en is gelegen in diens vallei. Op het detail van digitale hoogtemodel is te zien dat de industriegronden waartoe het plangebied behoort, aanzienlijk zijn opgehoogd. Het maaiveld van de onbebouwde gronden ten oosten en ten zuidoosten is rond ca. +12,75m TAW gelegen, terwijl het maaiveld van het plangebied zich tussen +13,50 en +14,00m TAW situeert. Het maaiveld van het terrein is duidelijk geaccidenteerd, als gevolg van de opslag van diverse materialen. De hogere ligging kan niet anders dan het gevolg zijn van een kunstmatige ophoging, daarvoor zijn de grenzen te scherp en ook het historisch overzicht wijst in die richting. Bij de opmaak van de bodemkaart in de jaren 1950-1960, dus voorafgaand de ontwikkeling van het plangebied eind 20ste eeuw, werd het plangebied deels gekarteerd als opgehoogde gronden, deels als matig tot sterk gleyige kleibodem zonder profiel.

Op archeologisch vlak is het plangebied gelegen in een bijzonder interessante en rijke regio. De Schelde had vanouds een aantrekkingskracht op de mens. Recent werd een bijzondere mesolithische site onderzocht iets verder stroomafwaarts aan de Schelde, die afgedekt werd door veen waarin o.a. restanten van een Romeinse weg werden aangetroffen. Deze Romeinse resten waren dan weer afgedekt door alluviale klei. Vlak bij deze site werd eerder een Romeinse baanpost opgegraven, een *statio*, een stopplaats voor staatspostdienst (mogelijk inzamel - en verdeelcentrum van graan). Dit was eerst een houtbouw en nadien een steenbouw, waarna de site in de vroege middeleeuwen werd gebruikt voor bewoning en begraving. Bij deze Romeinse site hoort eveneens een havenkom langs de Schelde. Maar ook buiten de alluviale Scheldevallei was er in het verleden bewoning, dit werd o.a. aangetoond bij een opgraving op de site Rosalinde iets ten zuiden van het plangebied. Hier werden een haard en vuurstenen werktuigen van jager-verzamelaars uit de laatste ijstijd opgegraven (13.000 jaar geleden), alsook gebouwplattegronden uit de late ijzertijd, de Romeinse periode en de vroege middeleeuwen. Ook werden verschillende Romeinse graven teruggevonden. Tussen deze laatste site en het plangebied werd in 2019 een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd op een terrein net ten zuiden van de Avelgemstraat; het terrein bleek hier aanzienlijk te zijn opgehoogd en deels verstoord, maar toch konden een aantal Romeinse spiekers worden herkend, op een diepte van 2m onder het maaiveld.

Op basis van deze gegevens kan aan het plangebied een hoge archeologische waarde worden toegekend, zowel voor in situ bewaarde steentijd artefactensites, als voor sites met grondsporen uit vooral de Romeinse periode en uit de vroege middeleeuwen. Dergelijke sites zullen zich echter wel op aanzienlijke diepte onder het huidige maaiveld bevinden; het Romeinse niveau kan op ca. 2,5 tot 3m diepte verwacht worden, een mogelijk steentijdniveau bevindt zich nog dieper.

De aanvraag betreft de bouw van een betoncentrale en nieuwe boxen voor opslag van grondstoffen voor de betoncentrale. Hiervoor wordt het volledige deel ten oosten van de centrale oprit verhard van de straatzijde tot aan de Scheldezijde; in het westelijke deel van het terrein gebeuren geen werken. De totale oppervlakte is zo'n 14 047m² nieuwe verharding. Omwille van afwatering zullen er zowel lichte en plaatselijke verhogingen als verlagingen ontstaan van het huidige maaiveld. Aan de Scheldezijde en oostelijke perceelsgrens komen boxen om grondstoffen te stapelen. De betoncentrale komt centraal in het terrein, samen met de nodige silo's, transportband en de bunkers met aanrijvlak om deze te vullen. Daarrond zijn nog enkele boxen voor stapelen van grondstoffen

georganiseerd. Tussen de betoncentrale en de weegbrug komt een klein gebouwtje van waaruit de sturing van de betoncentrale gebeurt en de controle over de weegbrug. In dit gebouwtje zullen ook de technieken zijn ondergebracht. De centrale, de silo's en de bunkers zullen gefundeerd worden op palen. Het gebouwtje en de bunkers zijn ondiep gefundeerd op een algemene funderingsplaat. Centraal, evenwijdig met de oprit, zullen alle putten (septiek, KWS, bezinkputten) en een langwerpige grote watervoorraadbuis geplaatst worden.

De bodemingrepen betreffen:

- oppervlakkige ingrepen voor het aanleggen van de verharding (tot ca. 30-40cm onder het huidige maaiveld)
- diepere sleufvormige uitgravingen voor afwatering (niet dieper dan +13m TAW)
- diepere puntsgewijze uitgravingen voor de funderingspalen en nutsvoorzieningen (putten)

Hoewel de werken plaatsvinden in een bijzonder rijke archeologische regio, wordt geen verder vooronderzoek geadviseerd. Op basis van enkel het bureauonderzoek kan de aan- of afwezigheid van een archeologische site niet met zekerheid aangetoond worden, maar als er een site aanwezig is, zal deze zich op grote diepte bevinden, onder een recent ophogingspakket en onder de alluviale klei. Van de geplande bodemingrepen zullen enkel de paalfunderingen tot deze diepte reiken, en dus een mogelijk verstoring van een archeologische site betekenen. Deze paalfunderingen zijn echter kleine, puntvormige bodemverstoringen, op enige afstand van elkaar gelegen, op een beperkt deel van het grotere plangebied. Verder vooronderzoek van deze puntlocaties zal nauwelijks kenniswinst opleveren, en zou bovendien resulteren in een veel grotere verstoring dan hetgeen wordt veroorzaakt door de geplande werken. Omwille van bovenstaande redenen wordt dan ook geen verder vooronderzoek geadviseerd.

Er dient dus geen programma van maatregelen voor verder archeologisch vooronderzoek opgesteld te worden. Wel wordt gewezen op de wettelijke verplichting om bij aantreffen van archeologisch sporen/vondsten tijdens werken, dit te melden aan Onroerend Erfgoed¹.

¹ Zie artikel 5.1.4. van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 en artikel 5.1. van het Onroerenderfgoedbesluit.